

Pasieanta- ja
geavaheddjiidáitta
rdeddjiid 2019
jahkedieđáhus

Ovdasátni

Mii eallit guhkit ahte guhkit. Muhtimiidda mearkaša ahte šaddet eanet jagit dearvvašvuodain, mángasiidda gártet eanet jagit dearvvašvuodahástalusaid ja dárbu eanet veahkkái. Maiddá dikšofálaldagat leat sakka rievdamin. Genateknologiija ja goanstaintelligiensa geavaheapmi, ja persovdna-heivehuvvon medisiidna hástala dearvvašvuodabálvalusa organiserema ja otná pasieantavuogitvuodaid. Manná johtilit ovdánahttit ođđa dikšunvugiid. Muhttin ráje sáhtta oastit priváhta dearvvašvuodabálvalusas dahje olgoriikkas, muhto ii leat fálaldat almmolaš dearvvašvuodabálvalusas.

2019 geasi mearridii Dearvvašvuodabearráigeahčču ahte lea fuolakeahhtá jus ii čuovvulahte divššu mii lea addon priváhta dearvvašvuodabálvalusas, vaikke dat ii lean fálaldahkan almmolaš dearvvašvuodabálvalusas. Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta čuovvolahtii mearrádusa johtučállosiin golgotmánus, dat galgá rávvet mo dahkat dákkár mearrádusaid oktavuodas. Pasieantaáittardeaddjin leimmet mii ja leat ain fuolastuvvan ahte dát sáhtta dagahit ahte dearvvašvuodabálvalus juohkása eanet. Dán áššis leat ollu oaivilat.

Nubbi ášši mii dagaha fuolastuvvama lea jus mearrádusat álggahit divššu joavkodásis mielddisbukta ahte pasieanttat geat eai gula ahkejovkui dahje geain leat hárvanaš diagnosat eai oaččodivššu mii gádju heakka.

Áittardeaddjit galget gozihit ovttaskas olbmo vuogitvuodaid ja beroštumiid, ja seammás dagahit ahte bálvalusaid kvaliteahhta buorrána. Eaktun dasa lea ahte lea buorre gulahallan singuin geat ožžot ja addet bálvalusaid, seammás go mii galgat kritihkalaččat oaidnit daid boasttuvuodaid maid dahkkojit. Lea lossat bisuhit balánssa. Erenoamážit go dat mii lea ovttaskas olbmui ávkin, sáhtta dagahit ahte earát ožžot heajut fálaldaga. Lea sáhka vuoruheamis. Deháleamos ja váddáseamos hástalus buot aktevrraide čálgostáhtas. Buohkaide, leaš dal buhcciidruovttu bargi dahje Stuorradikkis. Mii fertet buohkat váruhit ahte sii, geain lea alimus jietna, buoremus fierpmádat, gievrramus pasieanta- ja geavaheddjiidorganisašuvnnat, gievrramus oapmahaččat ja buoremus mediaoktavuodat eai vuoruhuvvo ovdal earáid.

Áittardedddjiid jahkedieđáhus ii leat raporta dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid dilis. Eatnašat ožžot buriid bálvalusaid. Min vásáhusat leat vuosttamuzžan dehálaččat dahkat čielggasin váilevašvuodaid ja buoridanmunni.

Loga dan, guldal pasieanttaid, geavaheddjiid ja oapmahaččaid vásáhusaid, ja váldde áinnas oktavuoda minguin jus háliidat gullat eanet!

Oslo guovvamánu 21. b. 2020

Anne-Lise Kristensen

Oslo ja Akershus Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji

Konstituerejuvvon koordinerejeaddji áittardeaddji riikka pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeddjiid
ovddas

Sisdoallu

Ovdasátni.....	1
Fáttát ja ávžžuhusat 2019 jahkedieđáhusas.....	4
Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji birra	6
Oktavuodaváldimiid lohku	6
Manne váldui oktavuoha	6
Buot pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjikantuvrraid oktasaš vuoruhansuorgi.....	6
Áittardeaddjit váillahit fas buoret diehtujuohkima ja mielváikkuheami mo bálvalusat hábmejuvvojit	8
Fástadoavttertortnet ferte heivehuvvot ođđaáigái.....	8
Ohcaluvvo eanet gelbbolašvuoha mo áššiid ja váiddaáššiid galgá meannudit	9
Veajuiduhttin – mángasat gohčodit daid čiegus bálvalussan. Diehtujuohkin bálvalusaid birra ferte buoriduvvot.	9
Váilevaš ovttasdoaimman áitá pasieantasihkkarvuoda ja das leat duođalaš váikkuhusat.	10
Pasieantafievrrideapmi šaddá dađistaga dehálat oassi dearvvašvuodabálvalusain.....	11
Rapporterengáibádusat hástalit pasieantasihkkarvuoda.....	11
Miellidbuktágo kvaliteahhtabargu buoret kvalitehta ja unnánat eahpesávahahtti dáhpáhusaid?	12
Leatgo menddo alla ceahkit gielddalaš fuolahuscehkiin (dárogo. omsorgstapp)?.....	13
Iešstivrenveahkki (BPA) – ortnet mas leat eahpesávahahtti variašuvnnat.....	14
Fálaldat mii addo psykalaš buhcciide ja gárrenávnassorjavaš olbmuide – dahkkogo doarvái ja dahkkojitgo rivttes doaimmat?	15
Oapmahaččat – vearditmeahttun resursa	16
Vuoigatvuoha oažžut nuvttá bátne dearvvašvuodabálvalusa lea mángasiidda čihkkon čiegusvuoha	17

Fáttát ja ávžžuhusat 2019 jahkedieđáhusas

Dieđáhusas ovdanbuktojuvvojit muhttin válljejuvvon fáttát maid pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjit háliidit čuvgehit. Fáttát leat válljejuvvon go oaivvilduvvojit leat relevántan našunála dásis. Vásáhusaid birra mat leat čadnon doaimmaide ovttaskas áittardeaddjikantuvrrain sáhtta lohkat báikkálaš jahkedieđáhusain.

Dás lea oppalaš geahčastat daid ávžžuhusain ja fáttáin mat čuvgehuvvojit dárkilat dán dieđáhusas.

- Áittardeaddjit váillahit fas buoret diehtujuohkima ja mielváikkuheami mo bálvalusat hábmejuvvojit. Dearvvašvuođagelbbolašvuohta lea eaktun mielváikkuheapmái. Eaktuda diehtujuohkima – muhttimiidda lámhččojuvvon dulkkain.
- Fástadoavtterortnet ferte heivehuvvot ođđaáigái.
- Ohcaluvvo eanet gelbbolašvuohta mo áššiid ja váiddaáššiid galgá meannudit
- Veajuiduhttin – mángasat gohčodit daid čiegus bálvalussan. Diehtujuohkin bálvalusaid birra ferte buoriduvvot.
- Váilevaš ovttasdoaimman áitá pasieantasihkkarvuođa ja das leat duođalaš váikkuhusat.
- Fievrrideapmi šaddá dađistaga dehálat oassi dearvvašvuođabálvalusain. Dat ferte plánejuvvo buoret, ja vuolggasadjin ferte leat pasieantta dárbu.
- Rapportereingáibádusat hástalit pasieantasihkkarvuođa. Dagahago rapportereingáibádus ahte galget nulla feaskkerpasieantta, ahte pasieanttain lea buoret dilli? Ovttaskasáššit ja dál geahččoraporttat čájehit ahte pasieantasihkkarvuohta hástaluvo go pasieanttat leat "boasttu" ossodagas.
- Leatgo menddo alla ceahkit gielddalaš fuolahuscehkiin (dároog. omsorgstapp)?
- Iešstivrenevehkki (BPA) – ortnet mas leat eahpesávahahtti variašuvnnat.
- Fálaldat mii addo psykalaš buhcciide ja gárrenávnassorjavaš olbmuide – dahkkogo doarvái ja dahkkojitgo rivttes doaimmat?
- Vuoigatvuohta oažžut nuvttá bátnedearvvašvuođabálvalusa lea mángasiidda čihkkon čiegusvuohta. Ferte buoridit diehtujuohkima.

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji birra

Áittardeaddjit galget bargat dan ovdii vai gozihit pasieanttaid ja geavaheddjiid dárbbuid, beroštumiid ja riektesihkkarvuođa stáhtalaš spesialistadearvvašvuođabálvalusas ja gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusas. 01.01.2020 rájes viiddiduvvui áittardeaddjiid váldi maiddá fátmastit almmolaš bálnedearvvašvuođabálvalusa. Áittardeaddjit galget veahkehit buoridit dáid bálvalusaid kvalitehta. Rikkas leat 15 pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji ja dain leat oktiibuot 80 bargi.

Áittardeaddjiid barggu dovdomearka lea ahte sis lea lagas ja njuolga oktavuoha pasieanttaiguin, geavaheddjiiguin, oapmahaččaiguin ja bálvalusbáikkiiguin. Áittardeaddjit barget maiddá aktiivvalažžat vai álbmot oppalaččat ja vai bargit dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusain erenoamážit ohppet eanet pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuođaid birra. Go searvat dearvvašvuođadoaimmahagaid kvalitehttalávdegottiin, čoahkkinnastit politihkkariiguin, jođiheddjiiguin ja bargiiguin gielddain juhkkovuođaid vásáhusat min doaimmas buoremussan pasieanttaide ja geavaheddjiide.

Oktavuodáváldimiid lohku

Nu mo ovdalis jagiid váldui minguin oktavuoha badjelaš 15.000 geardde 2019:s, áibbas konkrehta ledje 15.116 oktavuodáváldima. 73 proseantta dain oktavuodáváldimiin mitaluvvui guđe bálvalusbáikái ášši guoská. Dain lei 59 proseantta mii guoskkai spesialistadearvvašvuođabálvussii ja 41 proseantta ledje čadnon gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusaide. 18 proseantta áššiin ledje jearaldagat mat eai lean čadnon dihto bálvalusbáikái, ovdamearkka dihte oppalaš jearaldagat pasieantavuoigatvuođaid birra. 8 proseantta oktavuodáváldimiin ledje fáttáid birra mat leat olggobealde min mandáhta, ovdamearkka dihte NAV birra.

Manne váldui oktavuoha

Badjel bealli dain áššiin maiguin váldui oktavuoha lei sáhka das ahte eai lean duhtavaččat mo bálvalus lei čađahuvvon, ovdamearkka dihte ahte ledje ožžon diagnosa menddo maŋŋit, ahte divššus eai atnán doarvái fuola olbmos, jearaldagat boasttudivššu birra, pasieantavahágit, ovttasdoaimmanválttisvuođat ja boasttuvuođat pasieantageavagis, čujuheamit main ledje váilevašvuođat dahje mat ledje maŋŋonan, váilevaš diehtovuohkin, gulahallan ja giellaválttisvuođat.

Buot oktavuodáváldimiin ledje 28 proseantta jearaldagat dan birra ahte leatgo pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuođat rihkkovuvvon, ovdamearkka dihte go ohcan oazžut bálvalusa lea hilgojuvvon, jearaldagat beassat geahččat journála dahje váilevaš mielváikkuheapmi ja diehtovuohkin.

17 proseantta oktavuodáváldimiin ledje organisereme ja rutiinnaid, moivvi ja ájahaddama birra, ahte olbmot eai lean olámuttos, ovttasdoaimmama birra bálvalusbáikkiid gaskkas, guhkes áššemeannudanáiggi dahje váilevaš áššemeannudeami birra.

Buot pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjikantuvrraid oktasaš vuoruhansuorgi

Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjit mearridedje ahte psykalaš dearvvašvuođabargu gielddain galggai leat vuoruhansuorgin 2019:s buot sin kantuvrrain. Áittardeaddjikantuvrrain leamaš guovddážiš

dat bálvalusat maid gielddat addet/eai atte/livčče galgat addit pasieanttaide geain leat psykalaš váttut, ja ovttasdoaimmama gaskal gielddaid ja spesialistadearvvašvuodábálvalusa dán pasieantajoavkku dáfus. Plánejuvvo ahte almmuhuvvo sierra raporta dán birra.

Áittardeaddjit váillahit fas buoret diehtjuohkima ja mielváikkuheami mo bálvalusat hábmejuvvojit

Váilevaš dahje heajos diehtjuohkin lea elemeanta hui mángga áššis mainna váldo oktavuoha áittardeaddjiiguin. Dat guoská sihke go deaivvadit spesialistadearvvašvuodabálvalusain ja gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain.

Pasieanttain ja geavaheddjiin lea lága bokte vuoigatvuohta váikkuhit mo dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid čađahuvvojit. Dasa lea eaktun doarvái ja heivehuvvon diehtjuohkin.

Diehtjuohkin lea maiddá dárbblaš áiggi ovdal don vuoiga šattat pasieantan. Olu gielddat sáddejit gihppagiid iežaset ássiide poastta mielde mas čuožžu maid sáhttet gáibidit gielddain mii guoská teknikalaš bálvalusaide nu mo muohtačorgenbálvalussii, čáhccái ja duolvačáhccái. Gielddat berrejit seamma vuogi mielde juohkit dieđuid iežaset ássiide dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid birra.

Giella ja giellaipmárdus lea mearrideaddji vai dikšu lea dohkálaš. Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji diehtá ahte gáržžes ekonomijja geavahuvvo ággan go dulka ii geavahuvvo. Maiddá váilevaš rutiinnat dingot dulkka, ahte dulkabálvalus ii leat olámuttos ja heajos kvaliteahhta dulkabálvalusas lea fáddán. Maiddá bargiin bálvalusas.

Mángga báikkis lea ain váilevašvuohta ahte ii addo diehtu go juoga manná boastut. Mii deaivvadat pasieanttaiguin ja oapmahaččaiguin geaidda báhcet jearaldagat vástitkeahttá ja geain lea eahpevissivuohta. Dát dagaha dárbbášmehttun noađi olbmuide. Buorre ságastallan sáhtta addit dárbblaš čilgehusaid ja čájehit ahte bálvalus váldá duodas dan mii lea dáhpáhuvvan ja geahččala hehttet dan dáhpáhuvvamis fas. Ságastallamis sáhttet bálvalusat maiddá addit dieđuid, maid sii lága bokte leat geatnegahtton dahkat, vuoigatvuođa birra dieđihit Dearvvašvuodaberráigehečču, moaitit fylkkamánii, váldit oktavuoda pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjiin ja ohcat buhtadusa. Min vásáhus lea ahte dákkár ságastallamat leat buorit maiddá dearvvašvuodabargiide. Eahpesávahahtti dáhpáhusat váikkuhit buohkaide.

Fástadoavtterortnet ferte heivehuvvot ođđaáigái

Dain 2000 oktavuodaváldimiin maid áittardeaddjit ožžo fástadoavtterortnega birra mannan jagi, lei váldosisdoallu kvaliteahhta, kontinuitehta ja beasatlašvuohta.

Leat dađi eambbosat geain ii leat fásta doavttir. Rekrutterenváttisvuodát ja sadjásaččaid geavaheapmi hástala fástadoavtterortnega golli. Golli – dat ahte olbmot lea fásta doavttir geainna guhkit áiggi badjel beassá gulahallat. Eatnašat leat ovttaoavivis ahte mii dárbbášat eanet fástadoaktáriid, muhto ortnegis leat maiddá eará hástalusat. Šaddá miellagiddevaš oaidnit bohtosiid geahččalemiin vuoddearvvašvuodajoavkkuiguin. Dasa lassin sáhttet bargit geain lea hálddahušlaš ovddasvástádus luvvet eanet áiggi doaimmaide mat gusket pasieanttaide njuolga. Ruhtadanortnegat fertejit doarjut dákkár ovdáneami.

Sihkarastin dihte beaktilat ja kvalitatiivalaš buoret dikšogeavadiid ferte ovttasdoaimman gaskal fástadoaktáriid, buohccivesuid ja ruovttubálvalusa nannejuvvot, ovdamearkka dihte dan bokte ahte oktasaš videokonsultašuvnnat váldojuvvojit atnui go dat leat dohkálaš. Dasa lassin ferte joatkit doaimma buoridit čujuhemiid kvaliteahhta.

Gielddat fertejit váldit eanet ovddasvástádusa čuoovulahttit barggu mii dáhpáhuvvá fástadoavttertortnegis. Ii ovttaskas pasieantta guovdu, muhto fástadoavtternjuolggadusa čuoovulahttimiin ja eará kvaliteahttadoaimmaiguin.

Ohcaluvvo eanet gelbbolašvuolta mo áššiid ja váiddaáššiid galgá meannudit

Vuoigatvuolta moaitit galgá addit pasieanttaide ja geavaheddjiide ovttáárvosas bálvalusaid beroškeahtá gii don leat ja gos don orut. Nu ii leat. Ja dasa leat máŋga siva.

Mii vásihat ahte gielddain sáhttet váttisvuodát čuožžilit jo dalle go dárbu muitaluvvo. Eai buohkat oaččo dieđuid iešguđetge bálvalusaid ja ohcanprosedyráid birra. Ain lea nu ahte soapmásat rávvejuvvojit ja bagadallojuvvojit eret jo dás. Boahtte ceahkki lea go ohcamat oažžut bálvalusaid hilgojuvvojit, ja ohcci háliida váidit. Maiddá dás vásihat ahte olbmot rávvejuvvojit ja bagadallojuvvojit eret váidimis. Áššiin gos sihke lea ohccojuvvon, dahkkon mearrádus ja váidojuvvon, vásihat ahte gelbbolašvuolta váiddaáššemeannudeamis lea heittot. Dán mii oaidnit sihke gielddain ja dearvvašvuodadoaimmahagain.

Áššiin gos vuosttaš mearrádus rievdaduvvo, sáhttá dat dáhpáhuvvat vaikke eai leat ođđa dieđut áššis. Maid dat mearkaša? Ahte bálvalus háliida garvit ahte váidda meannuduvvo viidásat? Vai mearkašago ahte vuosttaš mearrádus lei dahkkon heajos vuodu vuodul? Goappašat áššit leat duodalaččat. Ja erenoamážit go dat sáhttá čájehit ahte mealgat eambbosat livčče sáhttán váidit ja oažžut dan maid ledje ohcan. Leat máŋgasat geat eai váidde, vaikke vel eai leatge ovttaoaivilis mearrádusain. Mii vásihat ahte sivvan dasa leago eai gille dahje go sis ii leat dárbblaš dearvvašvuodagelbbolašvuolta. Goabbá čilgehus leaš, de dainna lea ágga fuolastuvvat.

Dain oktavuodain main lea váidojuvvon ja bálvalus bisuha iežas vuosttaš mearrádusa, lea bálvalusa ovddasvástádus fuolahit ahte mearrádus sáddejuvvo geahčoeiseválddiide iskan dihte ášši. Nie sáhttet sii oažžut “olggobealde geahčastaga” iežas árvoštallamiidda. Maiddá dás oaidnit váilevašvuodaid. Mii oaidnit ahte geavahuvvo dohkketmeahtun guhkes áigi ovdal ášši sáddejuvvo fylkkamánii. Čielga áššemeannudanáigemearri sáhtášii rievdadit dán.

Dasa lassin lea máŋgga fylkkamánis áššemeannudanáigi muhttin muddui menddo guhki. Áššit pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuodaid birra, riekteváidagat, galget meannuduvvot golmma mánu siste. Áiggis áigái mii vásihat ahte ádjána sihke guhtta ja guoktenuppelohkái mánu. Muhttin dain ovttastuvvon fylkkamánneámmáhiin leat mii maiddá vásihan ahte áššemeannudanáigi lea dál guhkit go ovdal. Guhkes áššemeannudanáigi lea áittan sihke pasieantasihkkarvuhtii ja pasieanttaid ja geavaheddjiid riektesihkkarvuhtii.

Veajuiduhttin – máŋgasat gohčodit daid čiegus bálvalussan. Diehtujuohkin bálvalusaid birra ferte buoriduvvot.

Veajuiduhttima njuolggadusat spesialistadearvvašvuodabálvalusas ja gielddain eai leat ovttaláganat ja máŋgasiidda dat leat apmasat. Lea ágga fuolastuvvat go pasieanttat geat leat ožžon veajuiduhttima muitalit ahte lea juoga man ieža leat bivdán, ii boahtán fáldaldahkan, muhto boađusin go ieža leat dan vuolggahan. Naba singuin geat eai ieža bivdde?

Áittardeaddjit gullet ain ahte leat menddo unnán resurssat veajuiduhttimii sihke spesialistadearvvašvuodas ja gielddain. Gielddaid gaskkas leat stuorra erohusat veajuiduhttinbálvalusas, ja menddo dávjá váikkuha guhkes vuordináigi fáldahkii, oažžut fysioterapevtta ja ergoterapevtta, ja veajuiduhttinprográmmaid mat orrot dego unnimus čavddusin ovttaskas olbmui. Pasieanttat mitalit ahte sii manahit iežaset potenciála go lei menddo guhkes vuordináigi beassat veajuiduhttimii. Dás leat váikkuhusat pasieantta boahtteáiggi dearvvašvuhtii ja doaibmarii, ja lea heittot servodatekonomiijii. Mii muittuhat ahte pasieanttas lea riekti dárbblaš dearvvašvuodaveahkkái, maiddá veajuiduhttima dáfus.

Váilevaš ovttasdoaibman áitá pasieantasihkkarvuoda ja das leat duodalaš váikkuhusat.

Váilevaš ovttasdoaibman áitá pasieantasihkkarvuoda ja dovddu oadjebasvuodas ja einnostahttivuodas. Dalle maiddá ávkkástallojuvvojit dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat čohkkejuvvon resurssat heittogit.

Oppalašgeavat (dárog. pakkeforløp) ja geavatkoordináhtoriid ásaheapmi lea oaivvilduvvon sihkarastit ahte dikšogeavadat organiserejuvvojit buoret ja leat eanet einnostahtti. Ii sáhte iige galggage stivret buot oppalašgeavadin, muhto vuohki mii geavahuvvo lea oalle seammalágan. Lea dárbu ovttastahttit daid iešguđetge bálvalusaid geavadis, iige galgga leat pasieantta iige oapmahačča duohken dán evttohit.

Iešguđetge ortnegat leat ásahuvvon sihkarastin dihte buoret ovttasdoaibmama; koordináhtor buohcciviesus, koordináhtor gielddas, oktavuodadoavttir ja individuála plána. Goitge čujuhuvvo ovttasdoaibmanválttisvuohka hástalussan dávjá go váldo oktavuohka áittardeddjiiguin. Ovttasdoaibman gaskal ossodagaid buohcciviesuin, gaskal buohcciviesuid, gaskal gielddaid ja buohcciviesuid ja siskkáldasat gielddain.

Gielddat ja fástadoaktárat moitet go ožžot heajos ja maŋjonan epikriissaid buohcciviesuin. Buohcciviesut moitet go čujuhemiin leat váilevašvuodát. Pasieanttaid dálkkaslisttut rievdaduvvojit, eaige addo dieđut buohkaide geain lea ovddasvástádus addit dálkasiid. **Pasieantta dálkkaslistu ferte sajáiduvvat.**

Mánnga buohcciviesus ii leat oktavuodadoavtterortnet sajáiduvvan. Pasieanta vásihii gullat: *"Oh, leango mun du oktavuodadoavttir? Dan in diehtán mun, inge astta leat."* Nuppi pasieanttas ledje golbma oktavuodadoaktára, muhto ii oktage koordináhtor. Gii galgá áimmahuššat ahte dikšogeavat lea ollislaš?

Okta pasieanta imaštalai manne buohcciviesus eai beroštan mo sin doaibma organiserejuvvo – buoremussan pasientii, muhto maiddá buot daid doaktáriid ovddas geat dikšo dan seamma pasieantta, ja geat buohkat fertejedje háhkat dieđuid dan birra mii lei dáhpáhuvvan ovddit háve rájes. Son mitalii:

"Lean borasdávddain mannan dikšui ja iskosiidda poliklinihkas badjel jagi. Maŋimuš 15 mánu lea mus leamaš oktavuohka čieža iešguđetge doaktáriin. Ossodat lea šállošan go eai nagodan čađahit ortnega oktavuodadoaktáriin. Go ledjen ožžon ođđa gohččuma, mas bođii ovdan ahte vuot galgen ođđa

doaktára lusa, de válden oktavuoda ossodagain. Hirpmástuvven go ii lean váttisvuohta lonuhit dan doaktárii gean luhtte ledjen leamaš ovddit konsultašuvnnas. Mu mielas orui ahte sis eai lean rutiinnat dasa ahte bidjet pasieantta fásta dikšu lusa."

Pasieanttat čálihuvojit olggos, eaige sis leat ollislaš dieđut makkár čuovvolahttin galgá leat maŋŋá orruma buohcciviesus. Pasieanttat sáhtostuvvojit buohcciviesuin dakkár áiggiin jándoris mat rihkkot šiehtadusaid mat leat dahkkon gielddaiguin.

Pasieanta- ja geavahedjiiidáittardeaddjit ohcalit eanet soddjilvuoda ja dáhttu ovttasbargat pasieanttaid ovddas ja pasieanttaiguin bálvalusfálaldagaid dásiid rastá. Okta eaktu lea ahte ruhtadanortnegat dorjot dákkár ovttasdoaimama, ahte bargá garraseabbo ángiruššat vai leat digitála čovdosat ovttasdoaimamii – ja dás mii čujuhat sihke dasa ahte lea okta ášši, okta journála, muhto maiddá ahte videokonsultašuvnnat geavahuvojit dávjjit gaskal pasieantta, fástadoaktára ja ruovttubálvalusa dahje spesialistta – ja ahte bargiid guottut ovttasdoaimama hárrái fertejit nannejuvvot.

Pasieantafievrrideapmi šaddá dađistaga dehálat oassi dearvvašvuođabálvalusain

Pasieantafievrrideapmi šaddá dađistaga dehálat oassi ollislaš dearvvašvuođabálvalusas. Eanet spesialiseren mielddisbuktá divššu iešguđetge buohcciviesuin ja dalle lassána dárbu fievrriduvvot gaskal buohcciviesuid, ja buohccivissui ja buohcciviesus. Bures láchčojuvvon fievrrideapmi lea áibbas dárbbaslaš sihkkarastin dihte buriid ja dohkálaš pasieantageavadiid.

Mii gullat pasieanttaid birra, dábálepmosit vuorrasiid birra, mat sáddejuvojit ruoktut buohcciviesuin ihkku. Buohkaid mielas lea dát gutnehis bargovuohki. Goitge dát dáhpáhuvá. Dábálepmosit čilgejuvvo dan láchkai ahte sáhttu ii leat leamaš olámuttos eará áiggis jándoris. Lea čilgehus man ii berre dohkkehit. Pasieanttaid organiseren ja vuoruheapmi ferte dárkkistuvvot.

Pasieanttat gaskkustit hui iešguđetlágan vásáhusaid Pasieantamátkkiiguin. Makkár dárbu lea sáhttui árvvoštallo beroškeahttá guđe doaktára luhtte finat, lea guhkes vuordináigi ja leago vejolašvuohta váldit mieđušteaddji mielde árvvoštallo iešguđet láchkai.

2019 lei erenoamáš hástaleaddji álbmogii davvin. Ođđa girdiambulánsafitnodat vuittii fálaldagainis ja bohciidedje ollu váttisvuođat sihke maŋŋonemiiguin, go šadde bargiid oahpahit, girdiid geažil mat eai sáhttan seavut oanehis girdišiljuide, teknihkalaš váttisvuođaid dihte girdiin ja go lei buozalmasvuohta bargiid gaskkas. Davvi Dearvvašvuohta čuovui ášši geažos áigge ja helikopterat biddjojuvvo liigeresursan. Goitge leat pasieanttain vásáhusat mat mitalit ahte ii leat leamaš doarvái buorre gearggusvuohta, ja Fylkkamánni lea ásahan máŋga geahččoášši dán geažil. Maiddá áittardeaddji lea ožžon máhcahemiid oapmahaččain moaittehahtti dáhpáhusaid birra. Ahte dikšu ja dearvvašvuođaveahkki lea olámuttos go buohccá lea heaggadehálaš. Mis lea vuoigatvuohta dearvvašvuođaveahkkái beroškeahttá gos riikkas mii orrut. Máŋgasiidda leat váttisvuođat maŋimuš áiggi dagahan balu ja vuorrádusa.

Rapporterengáibáduusat hástalit pasieantasihkkarvuoda

Jeavddalaččat bidjet buohcciviesut pasieanttaid feaskáriidda, go sis leat sadje- ja logistihkkaváttisvuođat, vaikke vel sin doaimadokumeanttain gáibiduvvo ahte sis ii galgga oktage

feaskkerpasieanta. Dát ii leat pasieanttaide buorre, ja lea dearvvašvuodabargiide hástalussan. Seammás ii leat nubbi vejolašvuhta – bidjat pasieanttaid eará ossodahkii – beare buorre čoavddus. Ruota guorahallan lea čájehan ahte go lokalisere pasieanttaid eará ossodahkii de lassánit pasieantavaháгат. Maiddá Norggas lokaliserejuvvojit pasieanttat eará ossodagaide, ja namuhuvvui erenoamáš riskaáššin oahppančállošis man norgga Meldeordningen almmuhii 2016:s. Fylkkamánnt leat dán áiggi iskamin justa dán ášši riikaviidosaččat buohcciviesuid somáhtalaš ossodagain.

Váldo oktavuoha pasieanta- ja geavahedjii dáittardedjii guin sihke dan birra mo lea leat feaskkerpasieantan ja mo lea veallát “boasttu ossodagas”. Jus pasieantta beasašii välljet leat feaskkerseanggas vai satellihhtaseanggas, orrot mánggas vuoga välljemin leat feaskáris ovdal go «boasttu ossodagas». Áittardeaddji oainnu mielde ii leat goabbáge čoavddus optimála. Dasa leat mángga jearaldaga. Leago čilgehus dása ahte pasieanttat šaddet menddo guhká veallát buohcciviesus go gielddain ii leat kapasitehta sin váldit vuostá, vai sáhttago čilgehus leat ahte muhttin ossodagain eai leat doarvá seanggat?

Miellidiskbuktágo kvalitehttabargu buoret kvalitehta ja unnánat eahpesávahahtti dáhpáhusaid?

Pasieantasihkkarvuodadoaimma lea čállon Láhkaásahussii Jođiheapmi ja kvalitehtabuorideapmi dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas. Jus álkidahtta sisdoalu de sáhtta dadjat doaimma geatnegasvuoha lea

PLÁNET – ČAĐAHIT – ÁRVVOŠTALLAT – DIVVUT

Doaimmahaga pasieantasihkkarvuoda doaimmas leat iešguđetge vejolašvuodát, nu mo ahte diedihuvvon spiehkastagat diedihuvvojit, doaimma kvalitehtaráđiin/lávdegottiin, Pasieantasihkkarvuodaprográmma vuoruhansuorggit, Global Trigger Tool, geavahedjii diskadeamit, konkrehta váidagat dahje máhcaheamit pasieanttain, geavahedjiiin ja oapmahaččain ja pasieanta- ja geavahedjii dáittardedjiiin, siskkáldas spiehkastatdiedáhusat, “Muital iežat oaivila”, dáhpáhusanaliissat, fylkkamánnamearrádušat ja mearrádušat maid Norgga pasieantavahátbuhtadus lea dahkan.

Buoriduvvogo pasieantasihkkarvuoha dán kvalitehttabarggu bokte?

Norgga buohcciviesuin leat registrerejuvvon oalle bistevas alla pasieantavahátlogut. 2018:s registrerejuvvo 11,9 proseanta pasieantavahága buohcciviesosisačálihemiid oktavuodas. Mis ii leat máhttu mii vástida dasa ja sáhtta muitalit mo lea gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain.

Norgga pasieantavahátbuhtadus (NPE) lea aiddo čađahan iskkadeami gávnahan dihte oktiivástiditgo dat áššit maid ovddas pasieanttat leat ožžon buhtadussan NPE:s divššu boasttuvuodain ja áššiin mat leat diedihuvvon buohcciviesuid spiehkastatvuogádagaide. Ulbmil kártemiin lei gávnahit leatgo áššit maid NPE lea dohkkehan boasttuvuohan divššus, registrerejuvvon spiehkastahkan báikkálaš diedihanvuogádagaide. Iskkadeapmi čájehii ahte ledje oalle stuorra erohusat daid iešguđetge buohcciviesuid gaskkas mat ledje iskkadeamis (oktiivástidedje gaskal 19 % ja 59 %), ja gaskamearálaččat oktiivástidedje miehtanáššit ja registrerejuvvon spiehkastahkan 33 % áššiin, geahča

<https://www.npe.no/no/Om-NPE/aktuelt/33-prosent-av-npe-saker-blir-funnet-igjen-i-sykehusenes-meldesystemer/>

Iskkadeamit čájehit ahte lea vuodđu reflekteeret veahá man buorre kvaliteahdda dan systemáhtalaš kvaliteahhtabarggus lea mii dahkko. Sivvan dasa manne spiehkastagat eai dieđihuvvo sáhtta leat ahte bargiin ii leat máhttu dahje ipmárdus mii lea ulbmil dieđihit spiehkastagaid, eai oačču diehtit mo spiehkasteapmi čuovvolahtto, dahje sis ii leat arena oktasaš geahčadeapmái sihkkarastin dihte organisatuvrralaš oahppama. Lea dárbu ahte sidjiide geat dieđihit máhcahuvvo mo spiehkasteamit čuovvolahttojuvvojit vai lea luohhtevašvuohta vuogádagaide.

Dasa lassin eaktuda ahte jus galgá oahppat iežas dahje earáid boasttuvuođain ahte dovdá vuogádagaid ja ahte dat leat ulbmillaččat. Dearvvašvuođabargiin ferte leat áigi duodaštit ja rapporteret. Ja sin geat dan dahket, ferte rámidit.

Mánnga báikkis lea ain váilevašvuohta ahte ii leat rabasvuohta go juoga manná boastut. Áittardeaddji ipmárdus das lea ahte das lea ollu sáhka jođiheamis, vuogádagas ja kultuvrras.

Leatgo menddo alla ceahkit gielddalaš fuolahuscehkiin (dárog. omsorgstapp)?

Ulbmil lea ahte mii galgat orrut ruovttus nu guhká go vejolaš. Dasa lea eaktun ahte leat buorit ja oadjebas bálvalusat go dearvvašvuohta hedjona. Ja dasa lea eaktun ahte leat eanet olbmot ja buoret máhtolašvuohta dearvvašvuođabálvalusain. Mii šaddat boarrásat ahte boarrásat, mii eallit guhkit ja mis leat eanet dávdad, mii eat galgga leat seamma guhká buohcciviesus ja mii galgat oažžut veahki gielddas.

Juoga man mii dájvá gullat lea ahte ruovttubálvalusas lea dorvvuhisvuohta, unnán einnostahttivuohta ja menddo ollu veahkit. Earret dan ahte veahkit eai boađe šiehttojuvvo áigái, eai sáhte šiehttat galli áigge bohtet, leat galledeamit menddo oanehaččat. Mánnga gieldda bidjet meari man galle minuhta galgá ádjánit čađahit bálvalusaid, ja das lea unnán fleksibilitiehta.

Fuolahusceahkit (dárog. omsorgstrapp) lea doaba mii ásahuvvui čájehan dihte gieldda ovddasvástádusa fállat bálvalusaid iešguđetge dásiin, sihke vuollegis ja alla fuolladásiin, vuolemus dássi lea praktihkalaš veahkki nugo stobu bassat ja alimus dássi lea birrajándorasahas. Oktavuodaváldimat áittardeddjiiguin čalmmustahttet ahte áiggis áigái lea mánngaoaivilvuohta guđe ceahkis fuolahusceahkis juohkehaš lea. Son guhte ohcá oažžut bálvalusa oaivvilda ahte lea dárbu eanet bálvalusaide go maid gieldda oaivvilda. Oapmahaččain, fástadoaktáriin ja spesialistadearvvašvuođabálvalusas sáhttet fas leat eará oaivilat. Doppe gos gieldda fállá ovttaskas olbmui unnánat bálvalusaid go dearvvašvuođabargit ávžžuhit iežaset cealkámušaiguin, sáhtta dát dagahit dorvvuhisvuođa sihke sutnje guhte oažžu bálvalusaid ja oapmahaččaide. Dás lea gielddas erenoamáš ovddasvástádus dahkat ovttaskas olbmo oadjebassan, dan bokte ahte čielggada makkár dárbovárdema sii leat čađahan ja makkár fálladagaid sii fállat.

Mánngasiidda lea ruovttubálvalus áidna guossi jándoris. Go čielga mihtun lea ahte boarrásat galget orrut ruovttus nu guhká go vejolaš, ferte oktonasvuohta ja vejolašvuohta ovtastallat earáiguin maiddá leat fáddán. Mánngasiidda ii leat doarvái ahte borramuš biddjo beavddi ala. Vai sii duodas galget borrat dan, dárbbasit soapmásat veahki, earát ges boradanskihpára. Go diehtá man dehálaš borramuš lea, ferte dat maid leat fáddá mii fátmastuvvo dan áigái mii dasa biddjo.

Alimus ceahkki dan namuhuvvon «fuolahusceahkis» lea guhkesáiggesadji buhccidruovttus dahje sullasaš ásahas. Bohtet iešguđetlágan áššit áittardeddjiide dán fálladaga olis. Vuosttamužžan leat dát oktavuodaváldimat juogo dat ahte buhccidruovttusaji ohcan lea hilgojuvvo, dahje fálladaga

kvalitehta birra. Buhccidruovttupasieanttaid oapmahaččain gullat mii kvalitehtaerohusaid birra, leat erohusat ossodagaid gaskkas. Sáhtta leat váilevaš doavttergeahčču dahje boasttuvuohta divššus vuđolaš dárbbuide nu mo boradeapmái ja earánastimii. Mii gullat ahte ii fuomášuvvo jus pasieanta lea gahččan ja nordadan iežas, veallánháviid, boasttudákkodeami ja váilevaš borrama, ja goikama birra.

Mii oažžut maid mitalusaid boarrásiid birra geain lea heajos dearvvašvuohta ja geat buozadettiin sirdojuvvojit hui dávjá. Sii sirdojuvvojit gaskal ruovttu, doavtterfávta, oanehisáiggesajiid, orrumiid buohcciviesus ja gielddalaš fáhkaveahkesajiid odđasit ahte odđasit. Soapmásat eallima maŋimuš áiggis. Lea gutnehis bargovuohki.

Buot dásiin fuolahuscehkiin leat giellahástalusat fáddán. Sihke bargi- ja ássiidjoavku lea eanet mánggakultuvrralaš go ovdal. Dát lea erenoamáš hástalus vuorrasat pasieanttaide geat loahpas dušše áddejit iežaset eatnigiela. Muhttin áššiin vásihat ahte bargiin leat váilevaš máhtut dearvvašvuodálaga birra. Dalle lea sáhka áibbas vuđolaš njuolggadusain journála-geahččama birra ja njuolggadusain mat guoskkahit bággoeavaheami pasieanttaid vuostá.

leštivrenveahkki (BPA) – ortnet mas leat eahpesávahahtti variašuvnnat

BPA ulbmil lea, addit olbmuide geain lea dárbu ollu veahkkái stuorat friddjavuođa stivret bálvalusaid ja árgabeaivvi ieža, ja ahte sis sáhtta leat aktiivvalaš ja nu friddja eallin go vejolaš. 2015 rájes lea BPA-ortnet leamaš individuálalaš vuoigatvuohta, nannejuvvon lága bokte, olbmuide geain lea guhkilmas ja stuorra dárbu persovnnalaš veahkkái. BPA-ortnegis lea sáhka addit olbmuide geain leat doaimmashehttejumit vejolašvuođa searvat nu mo earátge sáhttet.

Áššit maid pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjit ožžot BPA-ortnega hárrái leat sihke go riekti oažžut BPA-ortnega lea hilgojuvvon ja man galle diimmu BPA galgá oažžut. Dás lea sáhka dárbbuid árvoštallamis, jearaldagat mat gusket dasa ahte lea bargojođiheadjin ja dárkkistit diibmologu. Mángga áššis oaidnit ahte lea stuorra erohus gaskal dan dárbbu man geavaheadji cealká ja dan fáldalaga man gieldda oaivvilda leat doarvái.

Muhttin mearrádusaid lea váttis áddet. Muhttin mearrádusat leat nu dárkilat ahte minuhtaid ala lea rehkenaston man guhká ovttá doaimma galgá ádjánit dahkat, beroškeahhtá geavaheadji veajuin beaivvis beaivái dahje vuorddekeahhtá dáhpáhusain. BPA-ortnegis leat eahpesávahahtti variašuvnnat gielddaid gaskkas, dan dáfus mii guoská mo bálvalus juhkkjuvvo, sihke man viidát ja mo BPA buohtastahttojuvvo eará bálvalusaiguin.

Mii diehtit ahte muhttin oktavuodain leat geavaheadjit válljen fárret gielddaide gos lea buoret fáldat. Dát sáhtta čatnot dasa guđemuš bálvalusadiin gieldda lea dahkan šiehtadusa, muhto maiddá man muddui gielddat gehččet BPA-ortnega dásseárvoperspektiivvas.

BPA-ortnegis lea mearkkašahtti mearkkašupmi mángasiidda geain lea stuorra dárbu veahkkái. Vásáhus lea ahte ortnet ii sihkaraste doarvái bures ulmilla sorjjasmeahtun eallimii, dásseárvui ja friddjavuhtii. BPA-ortnega ulbmil ferte ollašuhttot beroškeahhtá guđe báikkis geavaheadji ássá.

BPA:s lea sáhka praktihkalaš veahkis. Muhttin geavaheadjit leat maiddá ožžon dearvvašvuodábálvalusaid ortnegii. Dan olis leat oaidnán muhttin ráje hástalusaid sihkarastit dohkálašvuođa, go leamaš váilevašvuođat mearrádusain. Áttardeaddji muittuha ahte lea gielddaid ovddasvástádus sihkarastit ahte ortnet lea dohkálaš.

Fálaldat mii addo psykalaš buhcciide ja gárrenávnassorjavaš olbmuide – dahkkogo doarvái ja dahkkojitgo rivttes doaimmat?

"Olbmot geat rahččet psykalaš váttuiguin ja gárrenávnassorjjasvuodain ellet nu ollu go 20 jagi oanehat go álbmot muđui. Mun oaivvildan dan leat okta dain stuorámus erohusain mat mis leat riikkas. Okta dehálaš sivva dasa lea ahte sii eai oačču doarvái buori čielggadeami ja divššu somáhtalaš dávddaide."

Lea min dearvvašvuoda- ja fuolahusministara Bent Høie sitáhta.

Duohtavuohta man govvida ferte mearkašit eanet dasa mo servodat fállá dearvvašvuodabálvalusaid dán pasieantajovkui.

Mángasiin leat maiddá váttisvuodát ásodagain ja ekonomijain. Soapmásat dárbbášit ásodaga gos leat bargit. Jus ovttaskas olbmo eallindilli galgá bistevaččat šaddet buoret, fertejit dát dárbbut maid kártejuvvot ja daiguin ferte veahkehit.

Pasieanttat geain lea gárren- ja psykalaš buozalmasvuohtha, ROP-pasieanttat, vásihit váilevaš ovttasdoaimmama gaskal psykalaš dearvvašvuodasuddjema ja fágaidrasttildeaddji spesialiserejuvvon divššu. Oapmahaččat muitalit ahte sis lea stuorát noađđi ja eanet ovddasvástáduš.

Lassá bivdit veahki psykalaš buozalmasvuodaid geažil lea mángasiidda hui allin. Lihkus unno servodagas heahpat psykalaš buozalmasvuodaid dáfus, earret eará go eanet ahte eanet ovttaskas olbmot muitalit rahpasit dan birra. Muhto unniduvvon heahpat ja ahte gaskkustuvvo ahte galgá "hállat soapmásiin" ii leat doarvái. Pasieanttat, dearvvašvuodabálvalusa bargit, pasieantaorganisašuvnnat ja Doavttersearvi/Legeforeningen bivdá doaibmabijuid unnidit logu pasieanttain geaid ohcan beassat dikšui hilgojuvvot.

Muhttin pasieanta gii gaskkustii man headástuvvan son lei go dovddai dego son bálkestuvvui bálvalusdásiid gaskkas, čilgii ná:

"Gielda ja specialistadearvvašvuodabálvalus riidaleaba goappás galgá leat ovddasvástáduš mu ovddas, ja dan in háliit nupes fas vásihit."

Sii geat leat buohccán psykalaš váttuin lea dehálaš oažžut buori veahki mas lea ovddamoraš, beroškeahhtá addogo bálvalus gielddalaš dásis vai specialistadearvvašvuodabálvalusas.

Doavttersearvi/Legeforeningen rapporttas *Bedre psykiatri og rusbehandling (Buoret psykiatriija ja gárrendilledikšu)* mii almmuhuvvui 2019:s evttohuvo earret eará ahte spesialistadearvvašvuodabálvalusat eai galgga hilgut čujuhemiid fástadoaktáriin almma addimis konkrehta rávvagiid mo galgá veahkehit pasieantta viidásat vuodđodearvvašvuodabálvalusas. Dá lea doaibmabidju man áittardeaddjit dorjot, dainna eavttuin ahte ovttaskas gielddas lea gelbbolašvuohtha mii dasa dárbbášuvvo. Seamma rapporttas gaskkustuvvo fuolastuvvan ahte psykalaš dearvvašvuoda buoridanplána lea dahkan buori pasieanttaide geain leat smávva ja moderáhta psykalaš váttut, muhto fálaldat sidjiide geain lea duodalaš psykalaš buozalmasvuohtha lea hedjonan. Ferte bissehit jándorfálaldagaid unnideami áimmahuššan dihte doarvái buori fálaldaga sidjiide geain leat duodaleamos buozalmasvuodát. Dán vuorjašumi gullat iešguđetge guovlluin.

Berregu lonuhit vuostevuolašvuodaprinsihpa ođđa buoridanplánain?

Gárrenávnassorjavaččain lea dávjá dárbu iešguđetge veahkkedoaimbajuide mat bistet. Dalle lea mearrideaddji ahte dát doaimbajut leat koordinerejuvvon. Go váldojuvvo oktavuoha áittardedjiiguin leatge justa dát hearkkes sirdimat mat leat fáddán, dasa lassin vásihit pasieanttat ahte geavaheddjiid mielváikkuheapmi váilo divššus, lea unnán bistevasvuoha go dikšut heitet dahje sis lea virgelohpi, joatkkadikšu ii leat guovddáži, iige ásođat ja aktivitehtafálaldat. Dát ferte plánejuvvot, ja dát bargu galggašii álggahuvvot ovdal dikšu álggahuvvo.

Tommy Sjåfjell A-larm:s doallá ollu buriid logaldallamiid ja ovttá logaldallamis sus ledje mánnga dehálaš poeŋga, okta dain lei: "*Mađi boarrásat olmmoš lea dađi váddásut lea oažžut dikšobáikki. Pasieanttaid mielas ii leat dat buorre, go jo sin motivašuvdna lea lassánan agi mielde.*"

Dán pasieantajovkui, nu mo earáide ge, lea ollislašvuoha dikšofálaldagas mearrideaddji bohtosii. Oppalaš eallindilli, dasa gullá maid pasieantta somáhtalaš dearvvasvuoha, ferte leat guovddáži vai veahkki lea dohkálaš.

Oapmahaččat – vearditmeahtun resursa

Dávjá leat pasieanttaid ja geavaheddjiid oapmahaččat geat váldet oktavuoda pasieanta- ja geavaheddjiidáittardedjiiguin. Soapmásiin leat dušše jearaldagat mat gusket iežaset rollii ja iežaset iešheanaláš vuoigatvuođaide oapmahažžan.

Daid maŋimuš jagiid leat oapmahaččaid vuoigatvuođat nannejuvvon, ja oppalaš njuolggadusat leat fátmastuvvon pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuođaláhkii. Dasa gullet maid vuoigatvuođat mat gusket mánáide oapmahažžan. Mánnga dáin vuoigatvuođain leat oalle ovttalárganat pasieantta ja geavaheaddji vuoigatvuođaguin dearvvasvuođabálvalusas, nu guhká go pasieanta dahje geavaheaddji ii hálit ahte oapmahaš galgá fátmastuvvot. Máhttu dáid njuolggadusaid birra ja daid čuovvun rievddada.

Oapmahaččat leat hui dehálaččat, ja áibbas dárbbášlaš resurssat, sihke ovttaskas olbmui gii dárbbáša veahki, ja servodahkii muđui.

Gielddain lea ovddasvástáduš fállat oahpahusa ja bagadallama, duddema ja fuolahusbálkká olbmuide geain lea erenoamáš lossa ovddasmorašbargu. Áittardeaddjit vásihit ahte oapmahaččain lea váilevaš máhttu dán birra, ja nu eai oačču daid dieđuid ja dan veahki masa sis lea vuoigatvuohta ja dárbu. Áššit main oapmahaččat beroštit:

- Buorre diehtajuohkin ja vejolašvuoha mielváikkuheapmái,
- Duddenvejolašvuođat
- Ahte soamis guldala maid sii muitalit.

Oapmahaččain leat dávjá hui ávkálaš dieđut mat sáhttet leat buorrin pasientii ja mat sáhttet eastadit eahpesávahahtti dáhpáhusaid.

Dearvvasvuođadirektoráhtta lea hábmen našuvnnaš fágalaš bagadeaddji oapmahaččaid birra dearvvasvuođa- ja fuolahusbálvalusain,

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/parorendeveiledere>. Dán bagadeaddji birra berrešit eanet dearvvasvuođabargit diehtit ja čuovvut.

Vuoigatvuohta oažžut nuvttá bátnedearvvašvuođabálvalusa lea mángasiidda čihkkon čiegusvuohta

1.1.2020 rájes viiddiduvvui áittardeddjiid váldi maiddá fátmastit almmolaš

bátnedearvvašvuođabálvalusaid. Jo ovdal váldi rievddai váldui minguin oalle dávjá oktavuoha bátnedearvvašvuođabálvalusaid birra, ja dán háliidat mii dál eanet aktiivvalaččat čuovvolahttit.

Láhkaásahusa mielde mas lea sáhka bátnedearvvašvuođabálvalusaid máksimis, lea pasieanttain geat leat dearvvasvuođaásahusain dahje pasieanttat mat ožžot dearvvasvuođabálvalusaid ruovttus, mat ožžot njuolga ruhtadeami almmolaš bušeahtain vuoigatvuohta nuvttá bátnedikšunbálvalusaide, dihto eavttuid vuođul. Dás váilot dieđut ja čuovvoleapmi gielddas. Ii sáhte leat nu ahte lea ovttaskas olbmo duohken okto diehtit dan birra ja dan bivdit.

Mii ohcalat ahte bálvalusat ieža dahket eambo sihkkarastin dihte ovttaskas olbmo vuoigatvuođa. Sii fertejit oažžut dieđuid ortnega birra ja ii unnimus mo ja geainna galgá váldit oktavuoha oažžun dihte dán bálvalusa. Diehtujuohkin ferte geardduhuvvot. Gielddat fertejit fuolahit ahte sin bargit leat ožžon oahpahusa nu ahte sii sáhttet gaskkustit dehálaš vuoigatvuođaid pasieanttaide ja geavaheddjiide.